

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

2. ÜNİTE - Hikâye

Fiilimsiler

Fiilimsiler

Fiil kök veya gövdelerinden belirli eklerle türetilen, cümlede isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılabilen sözcüklerdir.

*Azrâil'e canının yerine can **bulması** karşılığında Deli Dumrul'u **bağışlayacağını** söyler.*

*Deli Dumrul babasından yüz **bulamayınca** anasının yanına gelir.*

- Fiilimsiler; fiil gibi -ma / -me eki ile olumsuzu yapılabilen ancak fiiller gibi çekimlenemeyen kelimelerdir.

Geçeninden *otuz üç akçe alırdı,* ***geçmeyeninden*** *döve döve kırk akçe alırdı.*

1. İsim-Fiil (Ad-Eylem, Mastar)

- İsim–fiiller; -ma (-me), -ış (-iş, -uş, -üş), -mak (-mek) eklerinin fiil kök ve gövdelerine getirilmesiyle türetilir.

Ali'nin sağlığına kavuşması, tüm dostlarını sevindirmişti.

Kendilerini güvende hissedebilmek için bu kaleye sığınmışlar.

Savaşın yirminci günü akşamı, iki binin üzerinde şehit oluşu ordunun umutlarını tüketir.

- İsim-fiiller isim çekim eklerini alabilir.

*Mecnun'un dua edip bu dertten **kurtulmasını** ister.*

*(…) kendisini **aramaya** gelen adamla birlikte babasının yanına döner.*

Uyarı: -ma/-me ekini alarak oluşan isim-fiiller olumsuz fiillerle karıştırılmamalıdır.

*Bu işi tek başına **yapma**, demiştim ama beni **dinlemedi**.*

*Kağıttan uçak **yapmayı** bana babam öğretti.*

Uyarı: İsim-fiil biçiminde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler vardır. Bu sözcükler fiilimsi **sayılmaz**.

*Elindeki **çakmakla** kağıtları tutuşturdu.*

*Bahçedeki **kazmayı** komşuya vereceğiz.*

*Annemin yaptığı **dolmalar** çok lezzetliydi.*

*Kötü hava sebebiyle **uçuşlar** iptal edildi.*

2. Sıfat-Fiil (Ön Ad-Eylem, Ortaç)

- Sıfat–fiil adı verilen bu tür kelimeler -an (-en), -ası (-esi), -maz (-mez), -ar (-er), -dık (-dik), -acak (-ecek), -mış (-miş, -muş, -müş) eklerinden uygun olanı ile fiil kök ve gövdelerinden türetilir.

*Kedi! Hem de sabah kahvesini **<u>içen</u>** kedi!*

Örnekler:

*Bu kulenin **görülesi** bir manzarası vardı.*

*Buraya **gelmek** için aşılmaz yollardan geçtik.*

*Ufaklık **koşar** adımlarla yanımıza gelmişti.*

***Bilindik** meseleler yüzünden yine tartışma çıkmıştı.*

*Onu **gördüğüm** gün doğru kişiyi **bulduğumuzu** anladım.*

*Sınıfta **yapılacak** çok işimiz var.*

*Etraf **sararmış** yapraklarla kaplıydı.*

Uyarı: Sıfat-fiiller, benzer ekleri kullandığı için çekimli fiiller ile karıştırılabilir. Bu duruma dikkat edilmelidir.

*Bu ufaklık hiçbir şeyden utan**maz**. (Fiil Çekim Eki)*

*Utan**maz** çocuğun yaptıklarına bakın. (Sıfat-fiil Eki)*

*Bu akşam dedemler bize gel**ecek**. (Fiil Çekim Eki)*

*Gel**ecek** yıl sınava daha iyi hazırlanırız. (Sıfat-fiil Eki)*

*Rüzgâr şiddetli esince bütün dallar kırıl**mış**. (Fiil Çekim Eki)*

*Kırıl**mış** bir dal ile ateşi karıştırıyordu. (Sıfat-fiil Eki)*

Uyarı: Sıfat-fiil biçimde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler de vardır. Bu sözcükler sıfat-fiil **sayılmaz**.

*Tüm uyarılara rağmen **dolmuşlar** tıklım tıklım gidiyordu.*

*Evimiz için kışlık **yakacak** depolamaya başladık.*

*Bu yağmura arabanın **silecekleri** yetişemiyordu.*

Uyarı: Sıfat-fiiller, cümle içinde genellikle sıfat görevinde kullanılır. Ancak isim çekim eki alarak adlaşmış sıfat-fiillere dönüşebilirler. Bu durumda sıfat-fiil olsalar bile isim görevinde kullanılmış olurlar.

Geçeninden *otuz üç akçe alırdı,* ***geçmeyeninden*** *döve döve kırk akçe alırdı.*

(Geçen yolcudan) *(Geçmeyen yolcudan)*

Uyarı: Fiilden türeyerek sıfat görevinde kullanılan tüm sözcükler sıfat-fiil olmaz. Bir sözcüğün sıfat-fiil olabilmesi için belirli ekleri alması gerekir.

Kırılan *camı yenisi ile değiştirdik. (Sıfat-Fiil)*

Kırık *camı yenisi ile değiştirdik. (Sıfat)*

3. Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

- Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine -ıp (-ip, -up, -üp), -arak (-erek), -ınca (-ince), -ken, -maksızın (-meksizin), -asıya (-esiye), -dikçe (-dıkça, -dukça, -dükçe), -meden(-madan), -casına (-cesine), -alı (-eli), -dığında (-diğinde), -a… -a, -er…-mez eklerinin getirilmesiyle oluşur.

*Kerem, Aslıhan'ı **görünce** Hasene Hanım'ın ayağına **düşüp** tazim eyledi.*

Örnekler:

*Her hareketinizi sonuçlarını **düşünerek** yapmalısınız.*

*Sen buralardan **gideli** yüzümüz gülmüyor.*

*Kitap **okudukça** geliştiğinizi hissedersiniz.*

*Eve **gelirken** iki ekmek alabilir misin?*

*Soruyu **çözmeden** sonuca ulaşamazsın.*

*Kapıyı **açıp** içeriyi iyice kontrol etmişti.*

*Bahar **gelince** kırlar çiçeklerle doldu.*

*Fabrikalar günlerdir **durmaksızın** çalışıyordu.*

- Zarf-fiiller cümleyi zaman veya durum anlamı ile tamamlayabilir.

*Çocuk, oyun sahasından **koşa koşa** uzaklaştı. (Durum)*

*Bu mahalleyi **görünce** aklıma çocukluğum geldi. (Zaman)*

Uyarı: Bazı zarf-fiil ekleri isim görevli sözcüklerin de üzerine gelebilir. Bu durumda oluşan sözcük zarf-fiil ***sayılmaz***.

Ben **gençken** İstiklal Caddesi'nde takım elbise ile gezilirdi.

Gençler sosyal medyaya **delicesine** bağlanmış durumda.

Uyarı: Fiilimsiler cümlede yan cümlecik oluşturabilir.

Temel Cümle ve Yan Cümlecik Nedir?

Bir cümlede yargıyı bildiren, çekimli fiil veya ek fiil almış isimlerden oluşan yüklemler **temel cümleler** meydana getirir.

Konumuz kısa zamanda **bitecek**.

(Temel Cümle)

Temel cümleye bir öge olarak bağlanan ve fiilimsilerden veya fiilimsi gruplarından meydana gelen yan yargılara ise **yan cümlecik** adı verilir.

Örneğin "Gözleri aralık kapıya ilişince neredeyse nefesi duracaktı." cümlesindeki altı çizili bölüm zarf-fiilin oluşturduğu bir yan cümleciktir.

Uyarı: Bir cümlede yüklem dışında kaç adet fiilimsi varsa o kadar yan cümlecik (yan yargı) vardır.

*Benzine kan geldi. Gerçi yine başı **dönmeye** başlamıştı. Fakat sesi **işitilmeyen** ökçesiz terlik **giydireceğini** **düşünerek** doktora kendini göstermiyor.*

Örnek Soru:

Sanatçı için yaşayan Çehov ifadesini kullanmak istiyorum,

I II III

bu son kitabıyla anlardan öykü çıkararak bu yakıştırmayı

IV V

hak ettiğini düşünüyorum.

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi fiilimsi değildir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap: C

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim-fiil kullanılmamıştır?

A) Babamın konuşması hepimizin içini fazlasıyla rahatlatmıştı.

B) Gelişmişliğin göstergelerinden biri de dildir.

C) Misafirlerin hepsi pasta ikram edilmesini bekliyordu.

D) Bugün öğrencilerle fidan dikmeye Beynam Ormanı'na gittik.

E) Şiir yazmanın büyüsü sardı mı bir kişiyi, kolay kolay bırakmaz.

Cevap: B

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üç farklı türde fiilimsi kullanılmıştır?

A) Herkes kaçınılmaz olarak kendi hayat hikâyesinin kahramanıdır.

B) Kendini herkese uydurmak için yontmaya koyulanlar sonunda tükenip giderler.

C) Hayatımızı bildiğimiz gibi yaşamak, bu hayattaki en büyük başarıdır.

D) Korkularınızın, sizi umutlarımızın ardına düşmekten alıkoymasına izin vermeyin.

E) Üzüntü, korkunun insan kafasında meydana getirdiği ince bir akıntıdır.

Cevap: B

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

2. Ünite - Hikâye

Etkinlik Çalışmaları

Etkinlikler

A) **Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru kelimeyi/kelimeleri yazınız.**

1. Mesnevilerde dil ..ağır..., ölçü..aruz ölçüsü..., beyit sayısı ise ..sınırsız..dır.
2. Türk edebiyatının ilk hikâye örneği ..Ahmet Mithat Efendi..'nin yazdığı ..Letâif-i Rivayât.. adlı eserdir. Batılı anlamda ilk hikâye örneği ise Samipaşazâde Sezai'nin ..Küçük Şeyler..adlı eseridir.
3. Divan Edebiyatı Dönemi'nde roman ve hikâyenin yerini tutan uzun soluklu eserlere ..mesnevi.. denir.
4. ..Millî.. Edebiyat Dönemi'nde eser veren Ömer Seyfettin ..Yeni Lisan.. adlı makalesiyle sade bir Türkçeyi savunmuş, bunu da eserlerine yansıtmıştır.

B) **Aşağıda numaralar ile verilen eser isimlerini harf ile verilen sanatçı isimleriyle eşleştirerek harfleri numaraların yanındaki yay ayraçların içine yazınız.**

5.	Eser	Sanatçı
	(d) 1. Beng ü Bâde	a) Mustafa Kutlu
	(c) 2. Yüksek Ökçeler	b) Ahmet Mithat Efendi
	(ç) 3. Küçük Şeyler	c) Ömer Seyfettin
	(b) 4. Letâif-i Rivâyât	ç) Samipaşazade Sezai
	(a) 5. Uzun Hikâye	d) Fuzuli

C) Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

6. Aşağıdaki metinden hareketle âşıkların şiirlerinin kalıcı olmasının sebebini yazınız.

Halk edebiyatında yeni motif bulmak âşıklığın gereği sayılır. Bununla birlikte hüner gösterisine dayalı ustalıklara itibar etmeyen, söyleyiş güzelliğine önem veren âşıkların şiirleri kalıcı olmuştur. Halk edebiyatı geleneğinde motiflerdeki ortaklığa rağmen üslup farklılıkları, âşığın söyleyiş biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Cevap: Âşıkların şiirlerinin kalıcı olması hüner göstermekten çok söyleyiş güzelliğini önemseyen ve bu sebeple de özgün ürünler ortaya koyan bir tavrı benimsemelerine bağlıdır. Ortak motifler kullanılsa bile bu motifleri kendine has bir üslup ile dile getiren âşıkların kalıcı olduğu görülmektedir.

7. I. Metin ve II. Metin parçalarını verilen başlıklar doğrultusunda karşılaştırınız.

I. Metin

Zaman-ı evvelde Mısır şehrinde bir hatun var idi. Anun oğlu var idi. Atalarından öksüz kalmışlar idi. Ol vilâyette bir dağ var idi. Her kim ol dağa çıkıp iki rekat namaz kılsa her ne hâceti var ise revâ olurdu.

Bir gün ol öksüzce uşaklar, üçü bir yere gelip savaşa savaşa ol dağa çıkarken büyük kardaşının karnı acıkmış idi. Secde[ye] yatıp münacaatında "Bir pilav olsa da varıp karnımı doyursam", dedi. Hâceti revâ oldu. Gördü ki şehirde dellâller çağırıp, "Karnı aç olan dâvete gelsin." der. Bu avâzı işitince kardaşlarına bakmayıp gitti.

Ortanca kardaşı dahi başını secdeye koyup münacaatında bir at istedi. Anın dahi hâceti revâ olup eline bir at gitti. Ol dahi küçük kardaşına bakmayıp dedi ki:

“Aman Yâ Rab! Bana şâirlik ver ve bir dahi saz nasip eyle, benim bildiğimi cümle âlem bilmesin.” deyip secdeden başını kaldırıp gördü ki saz yanında, eline alıp bir iki kere vurdu. Gördü ki hâceti revâ olmuş, Rabb-i Teâla ol kadar ses ve âvâz vermiş ki, eğer yanında âdem olaydı, ağlardı. Rabb-i Teâla ol kadar türkü verdi ki, cümle âlem bir yere gelseler yazamazlar idi. Şükr ü senâ edip dağdan indi. Sazını göğsüne alıp çalarak evine geldi.

Hikâyet-i Âşık Garip ve Bezirgân Kızı

(haz. Doğan Kaya, Sabri Koz Halk Hikâyeleri 1)

II. Metin

On beş günden beri köyden köye dolaşıyoruz. Bu köylerin her biri, öbüründen daha hüzünlüdür.

Yorgunluk bir taraftan, gönlümüzdeki melâl öbür taraftan, âdeta nihayeti yok bir gurbet ve sürgün yolunda gibiyiz. Eski hayatımız, arkamızda bıraktığımız itiyatlar, rabıtalar bize bir başka asra ait efsaneler şeklinde görünüyor. Bir daha eski hâlimize dönecek miyiz? Bu gamlı seyahat günün birinde nihayete erecek mi?

Buna hiç ihtimal vermiyoruz. Mutlaka ya bir köyün, ya o köyün dere ve bayırlarından biri içinde can vereceğiz gibi bir hisle doluyuz. Harbin bir ateş sağanağı hâlinde savurarak, yakarak, yıkarak üstünden geçtiği bu yerlerde ekseriya hayalen tasavvur ettiğimiz ahiret âlemini; cennetle cehennem ortasındaki cansız ahiret âlemini buluyoruz ve zannediyoruz ki hepimiz, yerin altından yürüyoruz.

Felâket, meşakkatle, zahmet ve elemle o kadar haşır neşir olmuşuz ki, açlık ve susuzluk gibi şeyler bizi artık korkutmuyor... Birlikte taşıdığımız nevaleler çoktan tükenmiştir; uğradığımız izbelerde ise yiyecek bulmak kabil değildir. Zira, bu yerlerde oturanlar tam bir aydan beri, iki taş arasında öğüttükleri ve bir yutulmaz sert hamur hâline koydukları yarı yanmış, yarı kül olmuş buğday taneleriyle geçiniyorlar.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, Ceviz

Tema

I. Metin: Âşıklık Geleneği

II. Metin: Savaş

Anlatım Biçimi

I. Metin: Öyküleyici Anlatım

II. Metin: Betimleyici Anlatım

Anlatıcı

I. Metin: 3. Tekil Kişi

II. Metin: 1. Tekil Kişi

Bakış Açısı

I. Metin: Hâkim Bakış Açısı

II. Metin: Kahraman Bakış Açısı

Üslup

I. Metin: Coşkulu ve Süslü

II. Metin: İçten ve Yalın

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

İYİ ÇALIŞMALAR DİLERİM.

OSMAN AKTAŞ